

Nr 48

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag om inrättandet av en pressens lånefond m. m.; given Stockholms slott den 14 mars 1969.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

På grundval av förslag av 1967 års pressutredning föreslås i propositionen åtgärder för att främja dagspressens ekonomiska villkor. Åtgärderna syftar till att skapa existensbetingelser för en allsidig press och vidmakthålla en fri opinionsbildning.

En pressens lånefond föreslås skola inrättas. Från fonden skall kunna lämnas lån till dagstidningsföretag i syfte att göra dessa mera konkurrenskraftiga. Låneverksamheten skall ha försökskaraktär. För den närmaste femårsperioden föreslås att lån skall få lämnas inom en ram av 125 milj. kr.

Vidare föreslås att en samdistributionsrabatt införs för att främja samdistribution av dagstidningar. Kostnaderna beräknas till 10 milj. kr. för helt år.

För nästa budgetår föreslås anslag av 25 milj. kr. till lånefonden och 5 milj. kr. till samdistributionsrabatten.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 14 mars 1969.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *inrättandet av en pressens lånefond m. m.*, och anför.

Inledning

Med anledning av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades den 25 maj 1967 sakkunniga för att utreda dagspressens ekonomiska villkor. De sakkunniga,¹ vilka antog namnet 1967 års pressutredning, överlämnade den 21 oktober 1968 sitt betänkande Dagspressens situation (SOU 1968:48). Betänkandet har remissbehandlats. Yttranden har avgetts av hovrätten över Skåne och Blekinge, postverket, statskontoret, riksrevisionsverket, skolöverstyrelsen, ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor (NO), styrelsen för teknisk utveckling, samarbetsnämnden för journalisthögskolorna, Svenska tidningsutgivareföreningen (TU), Publicistklubben, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges kreditbank och Svenska pressbyrån. Dessutom har en skrivelse i anledning av betänkandet inkommit från Svenska teknologföreningen.

¹ Ledamoten av riksdagens andra kammare Sigurd Lindholm (ordförande), statssekreterare Kjell-Olof Feldt, chefredaktören Tage Forsberg, ledamoten av riksdagens andra kammare Henning Gustafsson, ledamoten av riksdagens första kammare Thorsten Larsson, ledamoten av riksdagens andra kammare Essen Lindahl och ledamoten av riksdagens andra kammare Bengt Wiklund. Experter: Direktören Ivar Hallvig och direktören Evert Larmén, Sekreterare: Rektor Lars Furhoff.

Frågans tidigare behandling

1963 års pressutredning

År 1963 tillkallades en utredning med uppgift att företa en ingående analys av tidningspressens utveckling under efterkrigstiden och av dess aktuella situation. Den skulle vidare överväga, huruvida och i vilken utsträckning särskilda åtgärder borde vidtas från statsmakternas sida för vidmakthållande av en fri opinionsbildning. Utredningen antog namnet pressutredningen.¹

Beskrivning av läget 1963

Under perioden 1951—1964 hade 35 procent av de tidningar som utkom med minst tre nummer per vecka, upphört. Enligt det material som framlades av utredningen gällde de ekonomiska svårigheter som orsakade tidningsdöden inte branschen som helhet eller ens de mindre företagen utan den fjärdedel av tidningarna som var andratidningar, dvs. de företag som hade en upplagemässigt större konkurrent på sin utgivningsort. Utredningen fann det inte troligt att andratidningarna av egen kraft skulle kunna häva sitt oförmånliga konkurrensläge.

Mot denna analys reserverade sig två av utredningens ledamöter,² som menade att en särskild undersökning av andratidningarnas marknadsmässiga förutsättningar borde ha företagits i syfte att utröna om en hjälp till självhjälp vore möjlig.

Utredningens förslag

Det väsentliga syftet med statens tidningspolitik borde enligt 1963 års utredning vara att skapa förutsättningar för ett ökat antal ekonomiskt bärkraftiga tidningsföretag i inbördes konkurrens. Mot bakgrund av denna målsättning och den ekonomiska analys som utredningen gjort, fann den att ett statligt tidningsstöd borde införas och att detta till väsentlig del skulle kanaliseras till andratidningarna. Stödet borde ges en sådan utformning att det möjliggjorde såväl konsolidering av existerande företag som etablering av nya tidningar.

Efter en analys av tänkbara alternativa stödformer framlade pressutredningen förslag om ett statligt presstöd som skulle förmedlas genom stiftelser anknutna till de politiska partierna. Stödet föreslogs utgå med 25 milj.

¹ Landshövdingen Ingvar Lindell (ordförande) direktören Gustaf Ander, ledamoten av riksdagens första kammare John A. Ericsson, ledamoten av riksdagens andra kammare Nils G. Hanson och ledamoten av riksdagens första kammare Birger Lundström.

² Hrr Ander och Lundström.

kr. per år. Mellan partierna skulle medlen fördelas i förhållande till deras röstetal vid två på varandra följande ordinarie andrakammarval. Utredningens reservanter fann att denna utformning av stödet äventyrade en av tidningarnas mest centrala funktioner, bevakningen gentemot såväl staten som de politiska partierna. Reservanterna påpekade vidare att ett växande antal tidningar inte företräder någon bestämd politisk linje eller inte önskar identifiera sig med något politiskt parti.

Det framlagda förslaget tillstyrktes vid remissbehandlingen inte oreserverat av någon remissinstans.

Andra åtgärder

I sitt betänkande diskuterade 1963 års pressutredning en rad andra åtgärder som kunde tänkas underlätta tidningsföretagens ekonomiska situation. Utredningens reservanter och remissinstanserna aktualiserade ytterligare förslag.

Utredningen diskuterade frågan om en eventuell mervärdeskatt borde omfatta även dagstidningar men avstod från ställningstagande. Den fann å andra sidan att ytterligare skattelättnader knappast var någon säker väg att påverka tidningsstrukturen i önskvärd riktning.

De i debatten framförda förslagen om införandet av en progressiv annonskatt ansåg utredningen vara förenade med påtagliga praktiska svårigheter samtidigt som effekterna därav var osäkra.

Utredningen diskuterade även vissa förslag till distributionsstöd till tidningarna. Man konstaterade att staten redan lämnade ett stöd genom taxerättsliga bestämmelser för postverkets tidningsrörelse. Utredningen utgick från att en viss subventionering av pressen i form av icke kostnadstäckande postavgifter skulle komma att ske även i fortsättningen, men den ansåg inte att en ytterligare subventionering utgjorde ett verksamt medel att modifiera den utveckling mot entidningsmarknader som var att förutse i framtiden. Utredningen ifrågasatte om inte posten kunde utöka sina åtaganden i tidsningsdistributionen. Möjligheterna till utökat distributionsarbete mellan tidningarna och postverket borde därför undersökas. Därigenom kunde många tidningars distributionsproblem minskas och väsentliga konkurrenshinder undanröjas.

Att ge tidningsstödet formen av en utökad och för alla tidningar lika omfattande statlig annonsering skulle enligt utredningen knappast vara ändamålsenligt. Effektivitetssynpunkter, och inte presstödssynpunkter, borde vara vägledande för den statliga tidningsannonseringen.

Utredningen diskuterade även om statens tidningsstöd kunde få formen av ett investeringsstöd, antingen i form av en direkt statlig utlåning eller ett system med statliga kreditgarantier. För de företag som på grund av sin finansiella ställning inte kunde utnyttja reguljära kreditvägar skulle

enligt utredningen fordras så generösa villkor beträffande ränta och amortering att lånen till sin ekonomiska innebörd kom att stå de direkta bidragen mycket nära. I sådant fall uppstod det svårlösta problemet hur och av vem lånen skulle fördelas. Då utredningen inte kunde finna någon lösning på detta problem kunde den inte rekommendera införandet av särskilda statliga låneformer till stöd för tidningsföretagens investeringar. Utredningens reservanter fann det däremot befogat att överväga inrättandet av exempelvis en statlig lånefond för pressen. Även ett flertal remissinstanser var positiva till förslaget om införandet av särskilda statliga låneformer till stöd för tidningsföretagens investeringar.

1963 års pressutredning ägnade en utförlig diskussion åt möjligheterna att konstruera någon form av statliga bidrag till tidningsföretagen att fördelas efter generella och i författning klart angivna kriterier. Ingen av de prövade lösningarna fann utredningen tillfredsställande. Generellt gällde att dessa stödformer endast undantagsvis kunde lösa de aktuella strukturproblemen.

Ett reservationsvis framfört förslag om statligt stöd till utbildning och forskning tillstyrktes av ett antal remissinstanser. Flera remissmyndigheter framlade även egna förslag i denna fråga.

Statsmakternas ställningstagande

1963 års pressutrednings förslag har inte förverkligats. I stället fattade 1965 års riksdag beslut om statsbidrag till de politiska partiernas opinionsbildande verksamhet (prop. 1965: 174, KU 44, SU 192, rskr 452 och 453).

1967 års pressutredning

Dagspressens roll bland massmedierna

1967 års pressutredning har studerat dagstidningarnas roll i opinionsbildningen. Detta har skett genom ett antal intervjuundersökningar. Dessa visar bl. a. att ca 96 % av den vuxna befolkningen (15—80 år) regelbundet läser en dagstidning, 60 % av befolkningen läste enligt undersökningarna två dagstidningar per dag.

Utredningen har även gjort vissa undersökningar angående radio och TV, vilka visar att dessa medier dagligen når ca två tredjedelar vardera av befolkningen. Konsumtionen av radio och TV har, enligt utredningens undersökningar, dock för större delen av befolkningen delvis en annan karaktär än konsumtionen av dagstidningar. Som regel är de sistnämnda den huvudsakliga informationskällan, vilken sedan kompletteras med information från etermedia.

Utredningen anser det mot bakgrund av de utförda undersökningarna uppenbart att dagspressen är det dominerande massmediet vad avser räckvidd inom befolkningen.

Strukturutvecklingen åren 1945—1968

Antalet tidningar

Sedan början av 1950-talet har ungefär 40 % av dagtidningarna nedlagts. Som dagstidningar räknas då publikationer som utkommer med minst tre nummer per vecka och som inte delar huvudredaktion med någon annan tidning. Antalet tidningar per den 1 januari 1945—1968 framgår av tabell 1.

Tabell 1. Antalet självständiga tidningar med minst 3 nummer i veckan per 1/1.

År	Antal tidningar	År	Antal tidningar
1945.....	177	1957.....	151
1946.....	179	1958.....	142
1947.....	180	1959.....	138
1948.....	180	1960.....	132
1949.....	177	1961.....	129
1950.....	177	1962.....	128
1951.....	179	1963.....	124
1952.....	172	1964.....	119
1953.....	165	1965.....	113
1954.....	163	1966.....	113
1955.....	159	1967.....	109
1956.....	157	1968.....	108

Att koncentrationsprocessen startar just i början av 1950-talet har väsentligen förklarats som en följd av den friare paperstilledningen och Korea-inflationen. Tidningarna sökte möta kostnadsstegringen genom höjningar av såväl prenumerations- som annonspriser. För de expansiva företagen visade sig detta tillräckligt. Övriga företag mötte emellertid stora svårigheter att läcka de växande kostnaderna.

Svårigheterna koncentrerades i hög grad till de s. k. andratidningarna. Dessa svårigheter har därefter i huvudsak bestått. Detta har lett till att 62 andratidningar nedlagts under perioden 1 januari 1945—1 januari 1968. Under samma period har sammanlagt 15 tidningar, som saknat lokal konkurrent på sin utgivningsort, nedlagts. Denna inriktning av koncentrationsprocessen har lett till att allt färre orter rymmer fler än en tidning. Utvecklingen 1 januari 1945—1 januari 1968 framgår av tabell 2.

Tabell 2. Utgivningsorter efter tidningsantal.

Antal tidningar på utgivn.orten	Antalet orter den 1 januari					
	1945	1950	1955	1960	1965	1968
5 eller flera	2	2	2	1	1	1
5	3	3	2	2	1	1
4	15	15	11	6	3	1
2	31	31	24	23	18	17
1	42	42	53	56	59	62
Totala antalet utgivn.orter	93	93	92	88	82	82

Tidningarnas fördelning på politiska partier har något förskjutits under perioden. Nedläggningarna har varit talrikast inom höger- och folkparti-pressen medan övriga partier något ökat sin andel av tidningsantalet. Pressutredningen anser att med hänsyn till utgångsläget kan dock dessa förskjutningar inte berättiga till slutsatsen, att någon politisk meningsriktning lyckats bättre eller sämre än de andra i strävandena att vidmakthålla sin press. Det är inte heller möjligt att finna belägg för att tidningsdöden främst drabbat mindre företag.

Upplageutvecklingen

Upplageutvecklingen har under efterkrigstiden inte varit enhetlig för alla dagstidningar. Totalt har dagstidningsupplagorna ökat från 2 840 100 exemplar år 1945 till 4 234 800 exemplar år 1967. Detta betyder att år 1945 såldes 431 exemplar per 1 000 invånare, år 1967 539 exemplar per 1 000 invånare. Ökningen av dagstidningsköpanDET från 1950-talets början har nästan helt tillfallit lösnummertidningarna. Utvecklingen på upplagemarknaden har — med få undantag — gynnat förstатidningarna på andratidningarnas bekostnad, vilket framgår av tabell 3.

Tabell 3. Upplageandel (procent, vardagar) för abonnenttidningar efter konkurrensläge.

År	Upplageandel (procent, vardagar)			
	Förstatidningar		Andratidn.	Samtliga abon.tidn.
	utan lokal konkurrent	med lokal konkurrent		
	1945	1945	1945	
1945	12,1	47,3	40,6	100,0
1950	12,1	47,9	40,0	100,0
1955	12,6	50,7	36,7	100,0
1960	12,6	56,6	30,8	100,0
1965	12,1	61,4	26,5	100,0
1967	12,8	64,5	22,7	100,0

Parallellt med nedläggningen av andratidningar har skett en kraftig reduktion av dessa tidningars upplageandel.

Tidningsdödens orsaker

Nedläggningarna av förstатidningar utan lokal konkurrens har i väsentliga avseenden en annan förklaring än nedläggningen av andratidningar. De ensamma förstатidningarna har som regel haft små upplagor. De har varit utpräglade lokaltidningar, som i större utsträckning än andra varit beroende av annonsinkomster för att täcka sina kostnader. Efterkrigstiden har dels kännetecknats av stegrade kostnader för tidningsutgivningen, dels präglats av en koncentration av det kommersiella livet till större handelsorter och större, regionala eller riksomfattande, affärsföretag. Detta har för de små lokaltidningarna ofta betytt att annonsunderlaget minskat.

Upprepade mätningar har visat att en tidnings annonsvolym i stort sett är proportionell mot upplagan. Därför har andratidningen som regel haft färre annonser än den förstатidning den har konkurrerat med. Detta har inverkat menligt i kampen om upplagorna, eftersom vissa slag av annonser har högt läsvärde. Denna underlägsenhet i annonsinnehållet har andratidningen måst kompensera genom att göra det redaktionella innehållet så attraktivt att läsekretsen ändå kunnat bibehållas. Detta har lett till att andratidningarna haft en från ekonomiska utgångspunkter ofördelaktigt hög andel redaktionell text av det totala innehållet. Dessa företag har således som regel hållit större textvolym än upplagemässigt lika stora förstатidningar. Detta kräver i sin tur större redaktionell personal och större totala kostnader per exemplar genom hela framställningsprocessen.

När andra andratidningar söker genomföra kostnadsnedskärningar kan detta gå ut över kvaliteten hos produkten. Detta kan orsaka ett upplagebortfall som i sin tur medför lägre annonsintäkter. Dessa omständigheter utgör enligt utredningens mening den huvudsakliga bakgrunden till andratidningarnas svårigheter under 1950- och 1960-talen och till teorin om upplagespiralen.

Dagstidningarnas ekonomiska situation

Utredningen har genom några undersökningar avseende kalenderåret 1967 försökt klarlägga dagstidningarnas ekonomiska situation. Så långt möjligt har dessa undersökningar utformats på samma sätt som 1963 års pressutrednings studier så att jämförelsesiffror för åren 1963 och 1967 kunnat erhållas .

Totalintäkten

Mellan åren 1963 och 1967 har dagstidningarnas totala intäkter stigit med ca 50 %. Totalintäkten har ett nära samband med upplagestorleken. Både år 1963 och 1967 svarar de största företagen för mera än 50 % av de

totala intäkterna. Annonsutrymmets andel av innehållet har ökat påtagligt. Annonsintäktens andel av de totala intäkterna har emellertid inte ökat i samma grad. En viktig orsak härtill torde vara de betydande höjningar av prenumerations- och lösnummerpriserna som företagits sedan år 1963. Under perioden januari 1964—maj 1967 höjdes exempelvis landsortstidningarnas prenumerationspris med 40 %.

Kostnader och bruttoreultat

Branschens driftsresultat har förbättrats. Den genomsnittliga bruttovinsten var år 1967 5,5 % mot 3,3 % år 1963. Förbättringen av resultatet är genomgående i alla upplageintervall.

Av kostnadsposterna har papperskostnaden kommit att spela en relativt mindre roll eftersom papperspriset stått praktiskt taget stilla och tidningarnas totala omfång inte ökat särskilt mycket. Postavgifterna har ökat sin andel av kostnaderna totalt och inom de olika upplagegrupperna. Dagstidningsbranschen är löneintensiv och möjligheterna att reducera insatsen av arbetskraft är begränsade. Löneandelen sjunker emellertid med upplagestorleken. Trots att 11 företag försvunnit mellan åren 1963 och 1967 har de totala antalet anställda i branschen ökat med 1 200 personer. Medelantalet anställda per företag har ökat med 16 %.

Andratidningarna

Utredningen har jämfört kostnads- och intäktsläget åren 1963 resp. 1967 för ett antal första- och andratidningar med ungefär lika stora upplagor. Utredningens slutsatser baserar sig på genomsnittssiffror för resp. grupp. Bruttoresultaten visar att andratidningarna båda åren gått med förlust. Andratidningarnas ekonomiska svårigheter torde i hög grad bero på att tidningsföretagens kostnader i stor utsträckning är fasta.

Intäktsökningen har under perioden varit betydligt snabbare för förstaidningarna. Andratidningarnas relativt sett försämrade intäktsläge torde till stor del bero på annonsutrymmets minskade andel av totalutrymmet. Medan förstaidningarna redovisar en ökning av annonsandelen har denna minskat för andratidningarna.

Andratidningarnas intäkt per exemplar var båda åren större än för förstaidningarna, förmodligen beroende på att andratidningarna tar ut ett högre annonspris än upplagemässigt lika stora förstaidningar. Andratidningarna har däremot en lägre intäkt per anställd om man ser till företaget som helhet.

Utredningen har vidare låtit utföra en analys av tidningsföretagens årsredovisningar. Analysen avser läget vid slutet av åren 1963 och 1967. Analysen har koncentrerats till andratidningarna. Den visar bl. a. att soliditeten, dvs. det egna kapitalets andel av tillgångarna, för andratidningarna endast

är hälften av förstatidningarnas. Relationen har varit oförändrad mellan åren 1963 och 1967. Förhållandet mellan likvida tillgångar och kortfristiga skulder, dvs. likviditeten, har försämrats kraftigt för andratidningarna under perioden. Förstatidningarna har däremot förbättrat sin likviditetsställning. År 1963 hade andratidningarna ett rörelsekapital i förhållande till omsättningen som motsvarade ca 45 % av motsvarande relation för förstatidningarna. År 1967 hade detta värde sjunkit till ca 20 %.

Utredningens analys visar också att andratidningarna inte kunnat företa tillräckliga avskrivningar, att de i mycket liten utsträckning kunnat avsätta medel till pensionsstiftelser och att de endast i något fall kunnat avsätta medel till investeringsfonder. Andratidningarna uppbar år 1967 8,4 milj. kr. i vederlagsfria tillskott, varav dock 3,2 milj. kr. avsåg avvecklingskostnader för Stockholms-Tidningen.

Utredningen påpekar att de ekonomiska svårigheterna inte gäller dagstidningsbranschen i dess helhet utan, i likhet med förhållandet år 1963, är koncentrerade till andratidningarna.

Tabell 4. Centralt subventionerade dagstidningar åren 1945—1965.

	Moderata samlings- partiet	Folkp.	Centerp.	Soc.dem.	Vänsterp. komm.
Förstatidningar utan lokal konkurrent	5	5	5	0	0
Förstatidningar med lokal konkurrent ..	0	0	0	2	0
Andratidningar	20	11	9	23	3
Totalt	25	16	14	25	3
Därav nedlagda 31/12 1965.....	23	15	6	10	2

Huvuddelen av de centralt subventionerade tidningarna är andratidningar. Majoriteten av de tidningar som efter år 1945 åtnjtit centrala subventioner är numera nedlagda. Med begreppet subventioner avses i detta fall endast sådana aktioner som av de medelsutbetalande organen bedömts som affärsmässigt icke motiverade tillskott, dvs. medel som utbetalats utan hopp om återbetalning ens på längre sikt.

Tidningsteknikens utveckling

Utredningen har försökt skapa sig en bild av den närmaste tidens utveckling på det tidningstekniska området samt av företagens investeringsbehov. Därutöver har utredningen diskuterat förutsättningarna för tidningstekniskt forsknings- och utvecklingsarbete. När det gäller den tekniska utvecklingen pekar utredningen på några områden där redan i dag rationaliseringar kan ske. Utredningen diskuterar främst en rationalisering av sättningen med användning av datateknik. Man diskuterar också effekten av nya tryckmetoder. Det påpekas att dessa tekniker ställer krav på betydan-

de investeringar. Utredningen påtalar den i allmänhet låga utnyttjandegraden för den tekniska utrustningen. En önskvärd utveckling är därför att så många som möjligt av tidningsföretagen kvarstår som utgivare av redaktionellt självständiga tidningar men att flertalet företag köper produktionsarbetet av ett fåtal stora »fabriker», ägda av tidningsföretag eller utomstående.

Utredningen har även gjort en enkät hos dagstidningsföretagen om investeringar i fastigheter och maskiner. De erhållna uppgifterna har ställts mot de svar som lämnades till 1963 års pressutredning om investeringsplanerna för femårsperioden 1964—1968 samt om företagna investeringar under femårsperioden 1959—1963.

Enkäten visar, att de till 1963 års utredning uppgivna investeringsplanerna väsentligt överskridits. De årliga investeringarna har i genomsnitt varit 65 milj. kr. mot planerade 35 milj. kr. Detta betyder en ökning med 85 % och att den år 1963 förutsedda nedgången i investeringarna i själva verket ersattes av en betydande uppgång. Enkätsvaren om planerade investeringar för perioden 1968—1972 pekar åter på en sänkning av investeringsnivån till ca 40 milj. kr. per år. Jämförelse mellan planer och utfall för 1963 års enkät samt en noggrann granskning av svaren till den senaste enkäten visar att de lämnade uppgifterna sannolikt innebär en avsevärd underskattning av de investeringar som kommer att genomföras under den närmaste femårsperioden. Det är uppenbart att behovet av ny teknisk utrustning kommer att ställa betydande krav på investeringar också hos de företag, som i nuläget knappast har möjlighet att klara finansieringsproblemen även om investeringarna på längre sikt kan bedömas som lönsamma.

Svenska tidningsutgivareföreningen, tidningarnas arbetsgivareförening och A-pressens samorganisation har till utredningen framfört vissa synpunkter på det tidningstekniska forsknings- och utvecklingsarbete som enligt organisationernas mening är erforderligt. År 1966 skapade dessa organisationer ett gemensamt tekniskt organ, tidningarnas tekniska nämnd, med uppgift att följa utvecklingen inom det tidningstekniska området. Dessutom bedrivs vid grafiska forskningslaboratoriet tidningsteknisk forskning. Denna forskning får fr. o. m. budgetåret 1968/69 ett ganska betydande statsbidrag via styrelsen för teknisk utveckling. Organisationerna föreslår, att staten skapar en stiftelse eller fond för tekniskt forsknings- och utvecklingsarbete inom dagspressen samt att tidningarnas tekniska nämnd erhåller ett statsanslag för att bl. a. kunna sörja för den praktiska tillämpningen av vunna forskningsresultat.

Utredningen, som anser att dagstidningarna står inför en period av snabb teknisk utveckling, förutsätter att dagstidningarnas behov av teknisk- och produktionsekonomisk forskning fortlöpande kommer att beaktas av styrelsen för teknisk utveckling.

Utbildnings- och forskningsproblem m. m.

Tidningsorganisationerna har i en promemoria till utredningen uttalat en rad önskemål om förbättrad utbildning för branschens personal. Organisationerna föreslår att journalisthögskoleutbildning får ingå i en akademisk examen. Dessutom föreslås en förstärkning av kursinnehållet i fråga om produktionsteknik och produktionsekonomi vid högskolorna samt att frågan om statliga bidrag till fortbildning av journalister utreds. Utredningen anser sig mot bakgrund av samhällets kraftigt ökade insatser på detta område endast böra understryka vikten av att journalistkårens utbildning och fortbildning även framgent betraktas som ett angeläget samhällsintresse.

Organisationerna lägger även fram förslag till förändringar i utbildningen av teknisk personal och föreslår bl. a. att den grafiska industrin ges utrymme inom fackskolans tekniska linje. Utredningen finner att en utbildningsväg av detta slag bör ge branschen förbättrade rekryteringsmöjligheter.

Organisationerna framför även i övrigt ett antal preciserade förslag till utbildningsåtgärder. Utredningen förutsätter emellertid att dagstidningarnas utbildningsbehov beaktas i det fortgående reformarbetet på skolområdet och föreslår därför inte några särskilda åtgärder.

Svenska tidningsutgivareföreningen har framhållit betydelsen av att samhället stödjer sådan massmedieforskning som från dagspressens synpunkt kan vara betydelsefull. Med hänsyn till det stora intresse forskningsråden och riksbankens jubileumsfond hittills visat för området anser sig utredningen endast böra understryka vikten av att forskning av detta slag också fortsättningsvis får nödvändigt stöd från de organ som fördelar samhällets bidrag till forskningen.

Tidningsutgivareföreningen pekar även på den försöksverksamhet med tidningen som pedagogiskt hjälpmedel som ägt rum. Erfarenheterna från denna försöksverksamhet har gett vid handen att en fortsatt användning av tidningen som pedagogiskt hjälpmedel är angelägen. Föreningen har därför framhållit vikten av att frågan om medelstilldelning till skolorna för köp av tidningsexemplar löses snarast möjligt. Utredningen anser att dessa ersättningsproblem måste lösas mellan vederbörande kommunala myndigheter och tidningsföretagen.

Samdistributionsrabatt

Utredningen har tillkallat två sakkunniga som studerat distributionsproblemen för abonnerade dagstidningar. De sakkunniga har också lagt fram ett antal förslag. Dessa förslag sammanfaller i allt väsentligt med utredningens egna förslag. De sakkunnigas undersökning visar att distri-

butionen av dagstidningar i nuläget ombesörjs av åtskilliga huvudmän och att samarbetsmöjligheterna inte är fullt utnyttjade. Av landsortstidningarnas upplagor distribueras fortfarande 41 % i egen regi. Inom samdistributionsarrangemang ryms 18 % av upplagorna medan återstoden, 41 %, distribueras av postverket. Av storstadstidningarna har endast morgontidningarna i Stockholm genomfört en mera omfattande samdistribution. Av undersökningen framgår att kostnadsfördelningen i samdistributionsarrangemang i många fall verkar oförmånlig för tidningar med den lägre upplageandelen på orten.

Även om kostnadsfördelningen kan försvaras mot bakgrunden av vissa ekonomiska överväganden, kan man enligt de sakkunniga från andra utgångspunkter komma fram till en kostnadsfördelning som ger samtliga deltagande tidningar samma exemplarpris eller t. o. m. ger den mindre (och lättare) tidningen ett lägre exemplarpris.

Utdelningskostnaden kan för den minsta tidningen i en samdistribution bli den dubbla eller tredubbla mot vad tidningen med den största upplagan betalar per exemplar på samma ort. Det finns enligt de sakkunniga exempel på att ett för den större tidningen fördelaktigt samdistributionsavtal nedbringat kostnaden till under 25 kr. per helår (mot det dubbla för den mindre tidningen), medan en tidning med liten upplaga i ett liknande arrangemang fått vidkännas kostnader på 200 kr. eller mera per årsexemplar, dvs. långt utöver vad samma exemplar inbringat i abonnemangsavgift.

Utredningsförslaget

Utredningen föreslår att en samdistributionsrabatt införs. Målet är att skapa förutsättningar för en vidgad samdistribution och att de på de orter där detta är möjligt stimulera till samdistribution med en från samhällsliga utgångspunkter acceptabel kostnadsfördelning mellan de deltagande dagstidningsföretagen. Förverkligas dessa intentioner kan de totala distributionskostnaderna för dagstidningar sänkas och spridningen av dagstidningar främjas.

En samdistributionsrabatt synes vara nödvändig för att de på varje ort tätast spridda tidningarna skall kunna acceptera en kostnadsfördelning som inte tar hänsyn till spridningsintensiteten. Utredningen finner det nödvändigt att konkurrens etableras inom samdistribution och att tillgång skapas till minst två riksomfattande distributionsföretag som konkurrerar på lika villkor.

Följande bestämmelser föreslås gälla för samdistributionsrabatten:

1. Samdistributionsrabatten för dagstidningar fastställs till 1 kr. per årgångsexemplar för endagarstidningar, 2 kr. per årgångsexemplar för tvådagarstidningar, 3 kr. per årgångsexemplar för tre-fyra-femdagarstidningar och 5 kr. per årgångsexemplar för sex-sjudagarstidningar.

2. Samdistributionsrabatten utgår för varje årgångsexemplar som distri-

bueras i enlighet med följande bestämmelser, dvs. så snart minst två rabattberättigade dagstidningsföretag på under punkten 5 angivna villkor deltar i en särskild tidningsutbärningstur som anordnas av ett distributionsföretag som uppfyller under punkten 4 angivna förpliktelser.

3. Rabatten utbetalas — därest det enskilda tidningsföretaget förklarar sig vilja utnyttja rabatten — till distributionsföretaget som i sin debitering till tidningsföretaget gör avdrag för rabatten.

4. Samdistributionsrabatt kan endast förmedlas av distributionsföretag som förbundet sig att anordna särskild tidningsutbärningstur på varje ort där minst två rabattberättigade dagstidningsföretag begär det. Distributionsföretagen skall förbinda sig att i dessa tidningsutbärningsturer tillämpa en sådan taxesättning, att den enskilda tidningens spridningsintensitet på orten inte inverkar på distributionskostnaden per exemplar. Distributionsföretagen skall förbinda sig att hålla dessa tidningsutbärningsturer öppna för samtliga dagstidningar som vid tiden för utbärningens start finns tillgängliga på orten.

5. Det enskilda tidningsföretaget skall för varje ort där man deltar i rabatterad samdistribution överlämna hela distributionsarbetet, inklusive transporter, till distributionsföretaget. Tidningsföretaget skall förbinda sig att avstå från egen utbärning på alla de orter där rabatterad samdistribution förekommer vid en tidpunkt, då också den egna tidningen kunde medfölja.

Utredningen beräknar att kostnaden för samdistributionsrabatten vid fullt utnyttjande uppgår till 10 milj. kr. per år.

Utredningen förutsätter att det administrativa förfarandet måste diskuteras ytterligare med berörda parter innan författningstext kan utformas. Med den konstruktion utredningen föreslagit torde dock någon ny administrativ instans inte behöva inrättas. Utbetalningen av rabatten torde, liksom erforderlig kontroll, kunna anförtros riksrevisionsverket. Särskild uppmärksamhet bör vid ärendets fortsatta behandling ägnas frågan om bestämmelserna kan utformas så, att andra företag än de riksomfattande kan förmedla samdistributionsrabatten.

Utredningens kontakter har gett vid handen att Svenska pressbyrån i princip är beredd att utöka sina åtaganden i samdistributionen. Poststyrelsen har visat ett positivt intresse såtillvida att man förklarat sig beredd att närmare undersöka denna fråga. Med hänsyn till det omfattande utrednings- och planeringsarbete distributionsföretagen måste utföra förefaller det utredningen realistiskt att utgå ifrån att den föreslagna rabatten kan börja utbetalas tidigast fr. o. m. den 1 januari 1970.

Ett antal tidningar inom svenska tidningsutgivareföreningen ämnar ta initiativ till en utökning av samdistributionen och en utjämning av kostnaderna i riktning mot de av utredningen förordade villkoren. Från samhällets sida vore det enligt utredningens mening att föredra om den eftersträfvade ordningen kunde genomföras utan införande av den föreslagna stimulansrabatten.

Utredningen föreslår, att riksdagen för budgetåret 1969/70 anvisar erforder-

derliga medel för rabatterna samt bemyndigar Kungl. Maj:t att — om så visar sig erforderligt — utfärda bestämmelser om samdistributionsrabatt fr. o. m. den 1 januari 1970. Om den inom svenska tidningsutgivareföreningen inledda aktionen dessförinnan lett till tillfredsställande resultat bör samdistributionsrabatten inte införas och de anvisade medlen inte tas i anspråk.

Pressens lånefond

Utredningen finner andratidningarnas ekonomi så undergrävd att företagen själva saknar resurser att pröva omläggningar som på längre sikt kan ge ekonomisk bärkraft. Staten bör därför skapa existensbetingelser för en allsidig press och ett mångsidigt tidningsurval för den lokala konsumenten. Detta synes emellertid endast kunna ske genom företagens egna åtgärder, genom lämpliga anpassningar till den föreliggande marknadssituationen samt genom rationaliseringar av driften, antingen i samverkan mellan redaktionellt självständiga företag eller i det enskilda företagets regi. Dessa satsningar utgörs av investeringar i fastigheter och maskiner men även av andra åtgärder — exempelvis för marknadsanpassning och marknadsföring — som sätter företaget i stånd att på ett tekniskt och ekonomiskt effektivt sätt fortsätta sin verksamhet. För åtskilliga av dessa åtgärder finns emellertid för de företag som här avses inga lämpliga kreditvägar. Utredningen anser därför att dessa företag i likhet med vissa andra delar av näringslivet bör erbjudas statliga lån och föreslår därför att en pressens lånefond inrättas.

För utlåningen från fonden bör följande regler gälla.

1. Lån bör kunna ges för såväl investeringar som för andra åtgärder som bedöms vara nödvändiga för att på längre sikt göra ett företag konkurrenskraftigt. Som villkor bör gälla att företaget genom en realistisk plan kan visa att de föreslagna åtgärderna är av betydelse för att säkra företagets livskraft på längre sikt. Prioritet bör ges åt sådana åtgärder som gagnar samverkan mellan tidningsföretag i syfte att nedbringa kostnadsnivån. Lån bör inte ges till sådana projekt som till normala marknads-mässiga villkor och på ett ur företagets synpunkt betryggande sätt kan finansieras utan hjälp av statliga lån.

2. Med hänsyn till den långsiktiga karaktären av de åtgärder som fonden kan komma att finansiera bör amorteringsfrihet för lånen medges för en tid av fem år och räntefrihet för en tid av tre år. I undantagsfall bör räntebefrielse kunna ges för en längre tid, dock högst fem år.

3. Prövningen av låneansökningarna bör omhänderhas av en särskild styrelse, där högt kvalificerad företagsekonomisk, juridisk och bankmässig expertis bör vara företrädd. Ledamöterna bör väljas så, att inget berättigat tvivel kan föreligga om deras oberoende och oväld i ämbetsutövningen. Antalet ledamöter synes kunna begränsas till tre. Ledamöterna bör utses av Kungl. Maj:t för en tid av fem år. För ledamot bör utses

personlig suppleant. Det bör föreskrivas att styrelsen måste vara fulltalig för att vara beslutsför. I reglementet för styrelsen bör föreskrivas, att prövningen av låneansökningarna inte får påverkas av sökandetidningens politiska inställning eller ställningstaganden i särskilda frågor. Utredningen förutsätter att styrelsen i erforderlig utsträckning kommer att inhämta yttranden från branschmässig expertis vid beredningen av låneansökningarna. För styrelsens arbete bör sekretessregler införas. Lämpligt stöd här för torde finnas i 21 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

4. Det framförda förslaget skall ses som en försöksverksamhet, vilken bör ges en i tiden och till sin omfattning klart avgränsad utformning. En lämplig försöksperiod synes vara fem år. De medel som erfordras för styrelsens utlåningsverksamhet och administration bör därför anvisas över ett särskilt anslag i budgeten. Någon fond av »revolverande» typ bör således inte upprättas.

5. Styrelsen bör inom femårsperioden kunna ikläda sig låneengagemang inom en ram av 125 milj. kr. De årliga medelsanvisningarna torde få bestämmas utifrån de medelsbehov, som uppstår till följd av utbetalningarna enligt av styrelsen inom totalramen fattade lånebeslut.

6. Administrationen av lånen synes bära anförtros en kreditinrättning, förslagsvis Sveriges kreditbank. För detta arbete bör banken erhålla ersättning i särskild ordning. Kostnaderna för styrelsens administration och låneärendenas beredning bör täckas av det för hela verksamheten anvisade anslaget. Inflytande räntor och amorteringar redovisas av kreditinrättningen till lämplig inkomsttitel i budgeten.

7. Det bör ankomma på fondens styrelse att avgöra, vilka krav på säkerheter som med hänsyn till utlåningens allmänna syfte bör ställas i det enskilda fallet. Mot samma bakgrund bör lånetiderna fastställas. Långivningen måste generellt bli långsiktig, men utan särskilda skäl bör längre lånetid än 20 år inte medges. För längre lånetider än 10 år bör säkerhet i fast egendom eller motsvarande eftersträvas.

8. Ränta på lån från fonden bör hållas fri från subventionselement. Utredningen föreslår att statens normallåneränta skall tillämpas även om denna inte är helt tillfredsställande i detta avseende.

Särskilda yttranden

Ledamöterna Forsberg, Gustafsson och Larsson om mervärdeskatt på dagstidningar

I yttrandet framhålls att med hänsyn till att frågan huruvida dagstidningsföretagens upplageförsäljning skall beläggas med mervärdeskatt äger ett nära samband med de ekonomiska villkor för dagspressen som utredningen haft i uppdrag att utreda, borde de förutsedda verkningarna av mervärdeskatten ha belysts och analyserats under utredningsarbetet.

Övertygande skäl talar för att efterfrågan på dagstidningar är priselastisk, dvs. att en höjning av abonnemangs- och lösnummerpriserna, under i övrigt oförändrade förhållanden, måste resultera i en upplageminskning. Det förefaller också sannolikt att efterfrågan på andratidningar är mer

känslig i detta avseende än efterfrågan på förstatidningar. För att trots skatten kunna hålla en oförändrad upplagevolym skulle många tidningsföretag tvingas att i stället för att övervältra skatten på köparna själva bära denna som en ny kostnad i rörelsen.

Experten Hallvig om mervärdeskatt på dagstidningar

Herr Hallvig instämmer i det tidigare redovisade yttrandet av herrar Forsberg, Gustafsson och Larsson. Han erinrar också om att tidningsutgivareföreningen vid skilda tillfällen uttalat sig mot att periodisk press över huvud taget belastas med omsättningskatter eller liknande pålagor.

Ledamoten Forsberg om samdistributionsrabatten

Enligt herr Forsbergs mening är tidningsbranschen i sin helhet bäst betjänt av att den själv, utan bistånd i form av statliga subventioner, kan lösa samdistributionsfrågorna och genomföra en skälig kostnadsfördelning. Kan detta genomföras bortfaller även ett moment i subventionsalternativet som måste anses som besvärande, nämligen att nästan samtliga abonnerade eftermiddagstidningar i landet skulle komma att undantas från statligt stöd.

Remissinstanserna

Allmänna synpunkter

Reaktionen hos remissinstanserna på pressutredningens förslag om statligt stöd till dagspressen är genomgående positiv. Ingen remissinstans avvisar av principiella skäl ett sådant stöd. Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget om att inrätta en lånefond. I fråga om införandet av en samdistributionsrabatt avstyrker endast SAF.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har framför allt granskat förslagen ur tryckfrihetsrättslig synpunkt. Vid denna granskning har hovrätten inte funnit några anledningar till erinringar mot förslagen. De tillstyrks av hovrätten.

Vissa modifieringar i den fria konkurrensens spelregler synes under särskilda omständigheter kunna accepteras, säger *ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor*. Då de framlagda förslagen — till skillnad från de av 1963 års pressutredning förordade åtgärderna — är av generellt verkande karaktär menar NO att från de konkurrenssynpunkter han har att företräda inget synes vara att erinra mot förslagen i dess huvuddrag.

LO, Publicistklubben m. fl. remissinstanser delar utredningens beskrivning och uppfattning om läget på tidningsmarknaden. LO anser att den fria opinionsbildningen och mångsidiga debatten verkligen är i fara.

Ytterligare åtgärder måste till om en fri opinionsbildning, en mångsidig debatt samt valfrihet för tidningskonsumenten skall kunna vidmakthållas.

De åtgärder, som föreslås i utredningen, kommer inte att stoppa tidningsdöden eller främja nyetableringar i pressen. Men de kan skapa möjligheter för tidningsföretag att övervinna akuta svårigheter.

Publicistklubben menar att det inte torde råda någon tvekan om att de föreslagna åtgärderna endast får marginell verkan och att tidningsdöden trots reformerna kommer att fortgå. *Svenska tidningsutgivareföreningen* önskar uppfatta utredningens betänkande som ett första steg mot en lösning av problemet att på såväl kort som lång sikt trygga en allsidig nyhetsförmedling och nyanserad opinionsbildning.

Även *TCO* framhåller att på längre sikt torde de föreslagna åtgärderna inte vara tillräckliga för att förhindra en fortsatt tidningsdöd.

Ett genomförande av utredningens förslag torde knappast förbättra de nuvarande stora svårigheterna för nyetablering inom dagspressen. *TCO* anser det således angeläget att statsmakterna även i fortsättningen följer utvecklingen av de ekonomiska förutsättningarna för dagspressen.

Frågan om svårigheterna för nyetablering i dagspressen behandlas även av *Publicistklubben*. Dessa svårigheter har lett till att under de senaste åren praktiskt taget all nyetablering koncentrerats till den periodiska pressen. Den periodiska pressens politisering har breddat den politiska nyhetsförmedlingen och berikat den fria opinionsbildningen. *Publicistklubben* kritiserar det selektiva stöd som nu utgår från staten till periodisk press av nyss nämnt slag och föreslår att det i första hand ersätts med allmänna stödåtgärder. De åtgärder som föreslås av pressutredningen bör komma den periodiska pressen till del.

SAF menar att utredningen i sina undersökningar borde ha tagit med fackpress, organisationspress m. m. Föreningen saknar en mer djupgående analys av tidningsnedläggelserna. Allt för stor allmän betydelse har givits åt en hänvisning till den s. k. teorin om upplagespiralen.

Statskontoret anser att dagstidningarnas betydelse för opinionsbildningen förblir oklar så länge bedömningen grundas enbart på pressutredningens kvantitativa konsumtionsuppgifter. *Statskontoret* godtar bedömningen att opinionsbildningen främjas om flera dagstidningar arbetar i konkurrens om konsumenterna. Däremot ifrågasätter kontoret om sådan konkurrens måste avse konkurrens mellan tidningar med samma utgivningsort, samma spridningsområde m. m.

Statskontoret menar att det föreslagna subventionssystemet skapar råderum för det mer radikala grepp som på längre sikt skulle kunna förbättra betingelserna för fri opinionsbildning. *Statskontoret* förutsätter att det snarast utreds med vilka samhällsåtgärder man på ett mer varaktigt och kraftfullt sätt kan stödja den fria opinionsbildningen. En sådan utredning bör framför allt avse det totala massmediautbudet och i synnerhet samspelet mellan olika kanaler för politisk och ideologisk informationsspridning.

Förslaget om samdistributionsrabatt

SAF avstyrker införandet av en samdistributionsrabatt. Ur såväl samhällets som tidningarnas synpunkt är det att föredra att en rationellare distributionsstruktur skapas genom frivilliga överenskommelser mellan företagen och att denna utveckling får ske utan statligt beroende.

Några remissinstanser vill avvakta de försök som görs inom Svenska tidningsutgivareföreningen i syfte att få till stånd en av tidningarna själva organiserad utökning av samdistributionen och en utjämning av priset per distribuerat exemplar. Även krav på kompletterande utredningar och tid för att bygga upp en distributionsapparat föranleder vissa remissinstanser föreslå att reformen inte träder i kraft den 1 januari 1970 utan senare.

Övriga remissinstanser tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran.

LO anser att förslaget om samdistribution är bra och att det bör vara alla dagstidningars skyldighet medverka till att detta samarbete kommer till stånd.

Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor accepterar förslaget i princip under förutsättning att detta kan utformas så att rimliga rättvisekrav kan tillgodoses. Samtidigt betonar NO att han i likhet med utredningen anser att det från samhällssynpunkt vore att föredra om den av utredningen eftersträvade ordningen kunde genomföras utan hjälp av den föreslagna stimulansrabatten. Denna uppfattning delas av Svenska tidningsutgivareföreningen. LO anser det däremot inte för uteslutet att en statlig stimulansrabatt bör komma i fråga även om en samdistribution skulle komma till stånd på frivillighetens väg.

Flera remissinstanser behandlar frågan om rabattens storlek och effekterna av den av utredningen föreslagna rabatten. Statskontoret anser att det underlag som utredningen presenterat inte ger tillfredsställande möjligheter att bedöma förslagets konsekvenser. Stor osäkerhet råder t. ex. beträffande de ekonomiska konsekvenserna av att vissa existerande distributionsverksamheter i enskilda tidningars regi kan förväntas bli nedlagda till följd av samdistributionsrabatten.

LO anser principiellt att rabatten bör ligga på en invå som stimulerar samtliga tidningar att medverka. Såväl Publicistklubben som TCO hävdar att den föreslagna rabatten är för liten. Riksrevisionsverket ifrågasätter om rabatten för den tätast spridda tidningen är tillräckligt stor eftersom ett införande av rabatten för denna tidning leder till en försämrad konkurrenssituation.

Frågan om vilka krav som bör ställas på distributionsbolagen kommenteras av några remissinstanser. Riksrevisionsverket ifrågasätter om två riksomfattande distributionsföretag, postverket och Svenska pressbyrån, räcker för att tillgodose behovet av servicehöjande och prispressande konkurrens.

Om rabatten får den avsedda genomslagskraften ges avsevärt utrymme för oligopolartad eller på annat sätt konkurrensinskränkt pris- och servicepolitik från dessa företag.

Enligt verkets mening är det främst i initialskedet som det kommer att uppstå någon egentlig priskonkurrens på distributionsområdet. Den framtida utvecklingen leder sannolikt i praktiken till en viss regional uppdelning av marknaden. Risker för nyetablering av distributionsföretag kommer att vara liten. Reglerna för samdistributionsrabatten bör utformas så generellt att förutom postverket och Svenska pressbyrån även andra distributionsföretag kan delta i konkurrensen.

Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor framhåller att samdistributionen inte bör förbehållas postverket och Svenska pressbyrån utan även andra företag bör få tillfälle att göra sig gällande inom större eller mindre områden.

Svenska tidningsutgivareföreningen anser det vara av vitalt intresse för tidningarna att ett snabbt genomförande av samdistributionen främjas genom att lokala eller regionala initiativ stimuleras.

Svenska pressbyrån vill ha ett klarläggande svar på frågan om även andra än riksomfattande distributionsföretag skall kunna delta.

Utredningens förslag om att de deltagande distributionsföretagen ska bilda dotterbolag för samdistributionen för att möjliggöra en realistisk bedömning av kostnaderna och skapa jämförbara konkurrensvillkor ifrågasätts av *riksrevisionsverket*. Verket tvivlar på att de av utredningen angivna syftena realiserar genom att man skapar helägda dotterbolag inom samma koncern.

Svenska pressbyrån uppger att den avser att bilda ett särskilt dotterbolag för distribution av abonnerade tidningar om verksamhetens omfattning motiverar det.

Postverket anser att konkurrens på lika villkor mellan de stora samdistributionsföretagen förutsätter samma utgångsläge bl. a. i fråga om kostnaderna för löner samt för pensioner och övriga sociala förmåner. Detta kan ske genom att samdistributionen i princip drivs av ett dotterbolag till postverket. Postverket och dotterbolaget bör få köpa resurser av varandra. Poststyrelsen anser också att verkets nuvarande former för samdistribution av dagstidningar bör finnas kvar även i fortsättningen. Samdistributionsrabatten bör även utbetalas när samdistributionen sker via postverket i särskilda tidningsutdelningsturer.

Principerna för distributionsföretagens taxesättning behandlas av bl. a. *Svenska tidningsutgivareföreningen*. Principerna för avgiftssättningen måste ges en klarare innebörd. Det är väsentligt att de görs så enkla att de kan bli enhetliga för hela landet. Samtidigt bör taxorna självfallet anpassas till de kostnader tidningarna lokalt och regionalt åsamkar distributionsföretagen. Enligt TU:s mening måste förslaget om samdistributionsrabatt ut-

redas ytterligare innan det kan förverkligas. Även *postverket* anser att laxans konstruktion bör preciseras innan man eventuellt överväger att införa någon form av samdistributionsrabatt. Frågan om viktens inverkan på distributionsavgiften samt administrationskostnadernas fördelning mellan tidningsföretagen bör utredas ytterligare.

Svenska pressbyrån instämmer i utredningens förslag om att enhetliga principer bör gälla för avgiftsättningen, men byrån finner det samtidigt orealistiskt att tänka sig att man skulle tillämpa en för hela landet enhetlig utbärningstaxa. Avgiften för varje ort måste anpassas till de där uppkommande faktiska utbärningskostnaderna.

Utredningen behandlar inte den subventionering av dagstidningsdistributionen som utgörs av underskott i postverkets tidningsrörelse, påpekar *statskontoret*. Detta underskott uppgick år 1966 till ca 14,6 milj. kr. för dagstidningarna. Om intentionerna bakom tidningstaxeutredningen skulle förverkligas bortfaller denna subventionering. Omfördelningen av distributionssubventioner rör sig från generella mot specialdestinerade subventioner. I vilken utsträckning andratidningar gottgörs denna omfördelning förblir oklart.

Riksrevisionsverket uppmärksammar att utredningen inte diskuterar den inverkan som alternativa lösningar av postverkets tidningstaxa kan få på distributionsstrukturen. Skälen för att utredningen avvisat tanken på att samdistributionsrabatt ska kunna utgå när dagstidningar utdelas med ordinarie brevbärningstur synes RRV oklara. Denna utbärning innebär i dagsläget en betydligt större subvention än den föreslagna distributionsrabatten.

Postverket är i princip intresserat av att utöka postverkets verksamhet med samdistribution av dagstidningar men framhåller som en förutsättning att den inte ska medföra någon ytterligare belastning på postverkets ekonomi. Varje ytterligare åtagande bör ge full särskostnadstäckning, normal avkastning samt skäligt bidrag till samkostnaderna. Postverket räknar med att ca 5—10 % av den postbefordrade volymen tidningar kommer att övergå till de särskilda distributionsföretagens utdelningsturer. Eftersom det troligen kommer att röra sig om de mest attraktiva delarna av tidningsdistributionen kommer eventuellt postverkets enhetsärkostnader på tidningsutbärningen att öka i viss mån.

Konsekvenserna för lösnummerdistribuerade tidningar av den föreslagna distributionsrabatten uppmärksammas av *Svenska pressbyrån*. Konkurrensförhållandena mellan abonnerade och lösnummerdistribuerade tidningar kan komma att ändras genom den föreslagna rabatten. *Svenska tidningsutgivareföreningen* anser att denna fråga bör bli föremål för en snabb utredning. En sådan utredning bör även omfatta distributionsfrågan för ensamtidningar.

Riksrevisionsverket avvisar utredningens förslag om att utbetalning av rabatten och erforderlig kontroll ska anförtros verket. Man kan enligt sin in-

struktion inte åta sig dessa uppgifter. Praxis torde vara att statskontoret tar hand om utbetalningen.

Pressens lånefond

Utredningens förslag att inrätta en lånefond tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissorgan. *LO* har i princip inget att invända mot utredningens förslag men ifrågasätter liksom *Publicistklubben* och *TCO* om den föreslagna storleken av fondens utlåningskapacitet kommer att vara tillräcklig. *Svenska tidningsutgivareföreningen* erinrar om att man i sitt yttrande över 1963 års pressutredning efterlyste förslag i den nu aktuella riktningen. *SAF* vill, trots risken för samhällsekonomiska snedvridningar, inte motsätta sig inrättandet av en statlig lånefond. *SAF* framhåller liksom *styrelsen för teknisk utveckling*, att låneverksamheten i enlighet med utredningens förslag bör ses som en försöksverksamhet.

Fondstyrelsens sammansättning och reglerna för dess arbete har blivit föremål för ett flertal yttranden. *TCO* och *Svenska tidningsutgivareföreningen* påpekar vikten av att, med den föreslagna sammansättningen av fondstyrelsen, yttranden inhämtas från branschmässig expertis vid beredningen av låneansökningarna. I *TU*:s yttrande påpekas även att det är väsentligt att fondstyrelsen ges en sammansättning som borgar för oberoende och opartiskhet. *TCO* framhåller att långivningen bör utformas så att man inte ens kan ifrågasätta någon negativ inverkan på pressens i grundlag stadgade frihet och oberoende. Då tekniska avgöranden måste bli ett betydelsefullt inslag i fondstyrelsens arbete ifrågasätter *Svenska teknologföreningen* om inte en tekniker borde ges permanent plats i styrelsen.

LO anser förslaget om sekretessregler för styrelsens arbete välbetänt. *Statskontoret* anser att reglerna bör utformas så att sekretessen kring varje låneärende endast gäller tills första utbetalning görs från fonden.

Sveriges kreditbank förklarar i sitt yttrande att banken är villig att på det sätt som föreslås i utredningsförslaget ta på sig administrationen av lånen och därmed sammanhängande uppgifter.

Riksrevisionsverket påpekar att skyldighet att betala ränta på disponerat kapital i regel föreligger vid statlig utlåning. Verket anser inte att det finns särskilda skäl att frånga praxis i detta fall varför utredningens förslag om räntebefrielse avstyrks. *LO* instämmer däremot i förslagen om amorterings- och räntefrihet.

LO anser att möjlighet bör finnas att till fonden flytta över lån för investeringar som beslutats eller genomförts tidigare.

Utbildnings- och forskningsfrågor

Ett antal remissorgan berör i sina yttranden frågan om grund- och vidareutbildning för journalister. *LO* anser att journalistutbildningen måste bli föremål för översyn. *TCO* och *samarbetsnämnden för journalisthögskolorna* anser att den nuvarande utbildningen bör ges ett värde inom en akademisk examen. Frågan om fortbildning eller omskolning av tidningarnas personal, både den redaktionella och den tekniska, tas upp av ett stort antal remissorgan, t. ex. *Publicistklubben*, *TCO*, *samarbetsnämnden för journalisthögskolorna*, *Svenska tidningsutgivareföreningen* och *statskontoret*. Förslag framförs bl. a. om ett särskilt riksstatsanslag för vidareutbildning av journalister.

TCO anser att branschens behov av tekniskt utbildade arbetsledare bör tillgodoses genom en påbyggnadsutbildning anknuten till den av yrkesutbildningsberedningen föreslagna utbildningslinjen för det grafiska området.

Den tidningstekniska forskningen har behandlats utförligt av *statskontoret*, som anser att den statliga stödgivningen bör inriktas mer på åtgärder som syftar till rationalisering av tidningsföretagen. Tidningarnas tekniska nämnd synes vara det naturliga organet för de prioriterings- och avvägningsproblem som kan uppkomma vid en sådan rationaliseringsprocess. Statskontoret föreslår därför att nämnden får ett särskilt samhällsstöd med förslagsvis 1 milj. kr. årligen under en femårig försöksperiod för rationaliserings- och forskningsverksamhet av ifrågavarande slag. Stödet bör förvaltas av den av pressutredningen föreslagna styrelsen för pressens lånefond, vilken skulle pröva ansökningar från tidningarnas tekniska nämnd om medel till de olika aktuella rationaliseringsprojekten. Mindre detaljerat utformade förslag, men med liknande innebörd framförs av *Svenska teknologföreningen* och *Svenska tidningsutgivareföreningen*.

Svenska tidningsutgivareföreningen och *TCO* tar i sina remissyttranden upp frågan om samhällsstöd till massmedieforskningen. *TCO* pekar på angelägenheten av en utvidgad pressforskning med tyngdpunkt på frågan om dagspressens funktion. *TU* framför ett antal mera konkreta förslag, bl. a. om att mätning av massmediekonsumtionen bör ske med några års mellanrum på samma sätt som skett i anslutning till pressutredningens arbete.

Förslag framförs även om inrättandet av en central institution för massmedieforskning, vilket enligt föreningens mening skulle leda till en samordning och systematisering av forskningsverksamheten. Slutligen framför *TU* önskemål om en kraftig ökning av stödet till massmedieforskningen.

Övriga frågor

LO, Svenska tidningsutgivareföreningen och riksrevisionsverket behandlar i sina remissyttranden frågan om dagspressen och mervärdeskatten. Samtliga anser att denna fråga borde behandlats av utredningen. *LO* erinrar om att man i sitt yttrande över skatteberedningens förslag år 1964 avstyrkte det då aktuella förslaget om mervärdeskatt på dagstidningar. Man står fortfarande fast vid denna uppfattning. *TU* understryker att det främst är andratidningarna som drabbas av de negativa verkningarna av den mervärdeskatt som numera utgår på annonser. Riksrevisionsverket tar upp de tankar som förs fram i det särskilda yttrande till utredningens förslag som gjorts av herrar Forsberg, Gustafsson och Larsson. I detta framhålls att efterfrågan på dagstidningar är priselastisk, sannolikt är andratidningarna mer priskänsliga än förstetidningarna. Om denna priselasticitet existerar anser verket det uppenbart att man ej kan acceptera en skatteplikt som skulle äventyra syftet med de av utredningen föreslagna stödåtgärderna. Detta skulle bli fallet då de svaga tidningarna av hänsyn till sin upplagevolym skulle bli tvungna att ta på sig skatten som en kostnad i sin rörelse i stället för att övervältra den på tidningskonsumenterna.

Skolöverstyrelsen och *statskontoret* behandlar i sina remissyttranden frågan om samhällelig stödannonsering i dagspressen. Styrelsen förordar en betald annonsering av samhällets tjänster i betydligt utökad utsträckning. Statskontoret anser det principiellt fel att använda myndigheternas annonsering som ett tidningspolitiskt instrument. En ändrad inriktning av statsmakternas mediaval vid information till allmänheten kan inte beräknas ge några synliga ekonomiska effekter för pressen.

Utredningen gör inga försök att analysera vilka faktorer som ligger bakom annonsörernas val av annonsorgan. *Statskontoret* anser att man för att bedöma tidningarnas ekonomiska förutsättningar bl. a. måste kartlägga vilka faktorer som styr detta val.

Departementschefen

Allmänna synpunkter

En grundläggande förutsättning för en demokratis funktion är att olika meningssyttringar kan komma till tals. Det kan med fog hävdas att medborgarna i vårt land har större möjligheter än någonsin tidigare att ta del av olika meningssyttringar och ett rikhaltigt nyhetsmaterial. Utbudet från massmedia har ökat kraftigt under de senaste decennierna. Inom dagspressen och annan press har skett en snabb utveckling, såväl kvantitativt som kvalitativt. Ljudradion och under 1960-talet televisionen har kommit att

alltmer bidra till debatten kring för medborgarna väsentliga samhällsfrågor. Samtidigt har nyhetsförmedlingen byggts ut kraftigt. Att bland alla media riktigt värdera just dagstidningarnas roll i opinionsbildningen är svårt. Pressutredningen har dock visat att dagstidningar i vissa avseenden intar en dominerande ställning. Särskild betydelse får dagstidningarna anses ha för nyhetsförmedlingen och opinionsbildningen i lokala frågor.

Sedan början av 1950-talet har antalet dagstidningar sjunkit och uppgick år 1968 till drygt 100, en nedgång med ca 40 %. Som tidningar räknas då publikationer som utkommer med minst tre nummer per vecka och som inte delar huvudredaktion med någon annan tidning, dvs. inte är s. k. avläggare. Denna utveckling har lett till att antalet orter där endast en tidning utges har ökat. År 1950 hade 42 utgivningsorter endast en tidning, medan motsvarande antal år 1968 var 62. Antalet fler-tidningsorter minskade under samma period från 51 till 20.

Nedläggningarna har i hög grad koncentrerats till de s. k. andratidningarna, dvs. de tidningar som har en upplagemässigt större konkurrent på sin utgivningsort.

Under perioden 1945—1968 har 62 andratidningar lagts ned jämfört med 15 förstatidningar. Parallellt med nedläggningen av andratidningar har skett en kraftig reduktion av dessa tidningars upplageandel. År 1950 hade andratidningarna 40 % av de abonnerade upplagorna på vardagar, år 1967 knappt 23 %. Totalt har tidningsläsandet ökat. År 1950 såldes 490 tidnings-exemplar per 1 000 invånare under vardagar, år 1967 539 exemplar. Ökningen har helt tillfallit lösnummertidningarna. De abonnerade tidningarnas upplaga har under perioden i stort sett ökat i samma takt som befolkningen. Under de senaste åren har dock en nedgång noterats.

För åren 1963 och 1967 kan vissa jämförelser göras mellan förstatidningarnas och andratidningarnas ekonomiska utveckling. För hela branschen gäller att bruttoresultatet förbättrats mellan år 1963 och år 1967. Ekonomiska svårigheter har drabbat främst andratidningarna. I genomsnitt har deras intäktsökning varit mindre än förstatidningarnas. Det beror framför allt på att en avsevärd försämring inträffat på annonsmarknaden. Andratidningarnas finansiella position var år 1967 avsevärt svagare än år 1963. År 1967 erhöll 13 andratidningar vederlagsfria tillskott.

Det är mot denna bakgrund — nedläggningen av och det försämrade ekonomiska resultatet för främst andratidningar — som debatten om behovet av statligt stöd till dagstidningarna har förts. Utvecklingen på tidningsmarknaden inger berättigad oro för att dagstidningarna inte skall kunna fylla sin funktion som ett viktigt opinionsbildande medel. 1967 års pressutredning har, enligt min mening på ett övertygande sätt, visat att behov av statligt stöd föreligger i syfte att säkra en livskraftig press. Ingen av remissinstanserna har heller ifrågasatt detta behov.

Pressutredningen har föreslagit att ett stöd i form av en samdistribu-

tionsrabatt införs för de dagstidningar som enligt vissa regler går samman om distributionen och att en lånefond inrättas för investeringar. Jag ansluter mig i allt väsentligt till de förslag, som utredningen framlagt i dessa avseenden.

Frågan om mervärdeskatt på dagstidningar har aktualiserats genom de särskilda yttranden som gjorts i pressutredningen och av vissa remissinstanser.

Omläggningen från allmän varuskatt till mervärdeskatt innebar att skatt infördes på annonser och annonstjänster. Detta medför dock ingen reell beskattning för merparten av annonserna eftersom den uttagna skatten hos de annonserande företagen ger rätt till avdrag i mervärdeskattesystemet.

I förslag till förordning om mervärdeskatt m. m. (prop. 1968: 100, BeU, 62, rskr 352) anfördes att ställningstagande till frågan om mervärdeskatt för dagstidningar skulle anstå i avvaktan på resultatet av pressutredningen. Jag anser att erfarenheterna såväl av skatten på annonser som av de åtgärder för direkt statligt stöd till dagspressen, som nu föreslås, bör avvaktas innan slutlig ställning tas till frågan om mervärdeskatt på dagstidningar.

Pressutredningen och remissinstanserna har tagit upp ett antal andra frågor till behandling. I huvudsak rör det sig om förslag till åtgärder inom utbildnings- och forskningsområdena. Dessa förslag får prövas i annat sammanhang.

I riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70 har under justitiehuvudtiteln, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, uppförts ett förslagsanslag på 35 milj. kr. till presstöd. Detta anslag bör utgå. I stället bör på driftbudgeten under finanshuvudtiteln anvisas ett förslagsanslag till samdistributionsrabatt för dagstidningar. Dessutom bör på kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisas ett anslag till pressens lånefond. Till anslagsberäkningarna återkommer jag senare.

Samdistributionsrabatt

Distributionen av dagstidningar ombesörjs i dagsläget av flera huvudmän. De möjligheter till rationalisering av distributionen som ett samarbete skulle erbjuda har i många fall inte utnyttjats. Av landsortstidningarnas upplagor distribueras fortfarande 41 % i egen regi. 41 % distribueras av postverket medan återstoden, 18 %, distribueras av tidningarna gemensamt. Av storstadstidningarna har endast morgontidningarna i Stockholm genomfört en mera omfattande samdistribution.

Pressutredningen har visat att från allmän synpunkt vissa invändningar kan resas mot den gängse kostnadsfördelningen mellan tidningsföretagen vid samdistribution i tidningarnas egen regi. Effekten kan sägas vara att de upplage- och formatmässigt mindre tidningarna subventionerar de större och tyngre tidningarnas distribution. Utdelningskostnaden för den minsta

tidningen i ett samdistributionsarrangemang kan sålunda bli den dubbla eller tredubbla mot vad den största tidningen betalar per exemplar på samma ort, detta trots att båda tidningarna får sin distribution till ett lägre pris än om de tvingats ordna en egen distributionsapparat. Denna kostnadsfördelning mellan tidningarna innebär en betydande ojämnhet i konkurrensförutsättningarna.

Det finns anledning att från samhällets sida söka stimulera tidningarna till ökad samdistribution. Ett statligt stöd bör syfta till att sänka distributionskostnaderna och att därvid särskilt beakta andratidningarnas ekonomiska läge. Detta syfte kan uppnås genom att staten betalar ett visst belopp per distribuerat exemplar till de tidningar som är villiga att samdistribuera med en kostnadsfördelning mellan de deltagande tidningsföretagen som ger ökad jämställdhet i konkurrensen. Jag anser att en stimulans i form av en sådan distributionsrabatt även är nödvändig för att de på varje ort tätast spridda tidningarna skall kunna acceptera en kostnadsfördelning, som inte tar hänsyn till spridningsintensiteten.

Ett statligt engagemang av detta slag i tidningsdistributionen bygger på frivillig medverkan från tidningarnas sida. Det finns anledning antaga att det stora flertalet av tidningsföretagen är beredda pröva den föreslagna ordningen i positiv anda.

Pressutredningen har uppgett att ett antal tidningar inom Svenska tidningsutgivareföreningen planerar att utöka samdistributionen och att utjämna priset per distribuerat exemplar. Utredningen anser att om detta initiativ leder till tillfredsställande resultat bör den statliga distributionsrabatten inte införas. I sitt remissyttrande uppger tidningsutgivareföreningen att beslut föreligger om att inrätta en särskild delegation med uppgift att lösa eventuellt uppkommande tvister vid uppgörelser om samdistribution i tidningarnas egen regi.

Delegationen har, enligt vad jag erfarit, startat sitt arbete. Jag hälsar med tillfredsställelse detta initiativ inom tidningsutgivareföreningen. Då jag finner det angeläget att snabbt uppnå resultat och då ett statligt stöd inte hindrar eller försvårar tidningsutgivareföreningens arbete i detta avseende förordar jag att den statliga samdistributionsrabatten införs den 1 januari 1970.

För förslagets förverkligande bör tillgång skapas till minst två riksfattande distributionsföretag. Liksom pressutredningen anser jag att samdistributionsrabatt skall kunna förmedlas endast av distributionsföretag som förbundit sig att anordna särskild tidningsutbärningstur på varje ort där minst två rabattberättigade dagstidningsföretag begär det. I nuläget synes endast postverket och AB Svenska pressbyrån kunna uppfylla detta krav.

Pressutredningen har ansett det angeläget att de deltagande företagen försöker skilja ut samdistributionen från övrig verksamhet. Man har pekat

på lämpligheten att inrätta dotterbolag. Endast därigenom anser utredningen det möjligt att göra en realistisk bedömning av kostnaderna och att skapa fullt jämförbara konkurrensvillkor. Jag har övervägt behovet av att till skapa dotterbolag för samdistributionen men funnit att inga absoluta krav bör ställas härpå. AB Svenska pressbyrån har i sitt remissyttrande uppgivit att man avser att bilda ett dotterbolag för samdistribution av tidningar om verksamhetens omfattning motiverar det. För postverkets del har chefen för kommunikationsdepartementet tidigare denna dag anmält fråga om bildandet av ett särskilt bolag.

Poststyrelsen har i sitt remissyttrande anfört att samdistributionsrabatt bör utbetalas även när samdistribution sker via postverket i särskilda tidningsutdelningsturer. Jag delar poststyrelsens uppfattning.

Stöd skall kunna utgå endast till abonnerad dagstidning. Jag finner i likhet med utredningen att samdistributionsrabatten bör fastställas till 1 kr. per årgångsexemplar för en-dagstidningar, dvs. dagstidningar som utkommer en gång per vecka, 2 kr. per årgångsexemplar för två-dagartidningar, 3 kr. per årgångsexemplar för 3-4-5-dagartidningar och 5 kr. per årgångsexemplar för 6-7-dagartidningar.

Med dagstidning avses här allmän nyhetstidning av dagspresskaraktär vilken normalt utkommer med minst ett nummer per vecka.

Detta dagstidningsbegrepp torde inte erbjuda några praktiska tillämpningsproblem i fråga om dagstidningar som utkommer två eller fler gånger per vecka. Som en-dagstidningar bör räknas de tidningar som postverket i vissa fall befordrar och utdelar med samma hastighet som brev. Dessa en-dagstidningar finns angivna i särskilda Kungl. Maj:ts beslut angående postbefordran för vissa tidningar.

Distributionsföretagen bör förbinda sig att i sina tidningsutbärningsturer tillämpa en sådan taxesättning att den enskilda tidningens upplaga inom distributionsområdet inte inverkar på priset per distribuerat exemplar. Om uppenbara skillnader i distributionskostnaden uppstår på grund av tidningarnas olika vikt per exemplar bör i görligaste mån taxan anpassas härtill på så sätt att den tyngre tidningen bär den merkostnad som den högre exemplarvikten medför. Dessa principer för taxesättningen bör tillämpas generellt. Däremot kan givetvis priset per distribuerat exemplar inte bli det samma över hela landet, utan taxorna får anpassas till de kostnader som tidningarna lokalt och regionalt åsamkar distributionsföretagen.

Distributionsföretagen bör förbinda sig att i de särskilda tidningsutbärningsturer medföra samtliga de dagstidningar som vid tiden för utbärningens start finns tillgängliga på orten.

Tidningsföretaget skall vidare för att komma i åtnjutande av rabatt förbinda sig att avstå från egen utbärning på alla de orter där rabatterad samdistribution förekommer vid en tidpunkt då också den egna tidningen kunde medfölja. Detta innebär att om exempelvis samdistributionen av morgon-

tidningar på en ort startar kl. 6, bör inte en på orten utkommande tidning få anordna egen utbärning kl. 5 och likväl deltaga i samdistribution på andra orter.

Jag finner det också nödvändigt att det enskilda tidningsföretaget för varje ort där det deltar i rabatterad samdistribution överlämnar hela distributionsarbetet, inklusive transporter, till distributionsföretaget.

Som jag tidigare nämnt bör systemet med samdistributionsrabatt införas den 1 januari 1970. Det är möjligt att allt förberedelsearbete hos distributionsföretagen vid denna tidpunkt inte är avslutat, varför systemet inte kan träda i funktion på alla de orter där tidningsföretagen önskar. I sådant fall är det rimligt att rabatt utgår för den samdistribution som tidningsföretagen driver i egen regi under förutsättning att villkoren i övrigt är uppfyllda. Så snart distributionsföretagen är beredda att överta denna distribution bör det ske.

Under förberedelsearbetet och övergångsperioden kan behov av samråd föreligga mellan distributionsföretagen och tidningarna och deras intresseorganisation, Svenska tidningsutgivareföreningen. Jag avser föreslå Kungl. Maj:t att åt statskontoret anförtro uppgiften att handlägga frågor om den föreslagna rabatten och utöva erforderlig kontroll samt ta initiativ till sådant samråd.

Jag finner det angeläget understryka att effekterna av den föreslagna samdistributionsrabatten inte med säkerhet kan fastställas på förhand. När tillräcklig erfarenhet samlats bör det prövas om det uppställda syftet med rabatten uppnåts. Jag förutsätter att statskontoret fortlöpande redovisar erfarenheter och anmäler behov av ändringar i reglerna för rabatten.

Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter som behövs för samdistributionsrabatten.

Jag beräknar kostnaderna för den föreslagna rabatten vid fullt utnyttjande till 10 milj. kr. per år. För budgetåret 1969/70 beräknar jag anslagsbehovet till 5 milj. kr.

Pressens lånefond

Som jag tidigare framhållit är de ekonomiska svårigheterna i dagspressen främst koncentrerade till andratidningarna. Möjlighet att överleva kan för många tidningar skapas genom att de söker differentiera sin produkt i förhållande till förstатidningen, så att de av konsumenterna uppfattas som två olika tidningstyper. Differentieringen kan t. ex. ta sikte på spridningsområdet, innehållet, utgivningstiden eller det typografiska utförandet. En sådan differentieringsprocess kräver tid och kapital. Resultatet av de företagna åtgärderna är ofta ovisst. Andratidningarna saknar i dagens läge resurser att finansiera de investeringar av olika slag som en process av den typ jag skisserat kräver.

Pressutredningen har mot denna bakgrund föreslagit att dessa företag bör erbjudas ett statligt kapitalstöd. Målet för stödet skall vara att söka skapa existensbetingelser för en allsidig press och ett mångsidigt tidningsurval för konsumenterna. Mot bakgrund av vad jag tidigare anfört bör stödet utformas som en statlig långivning till dagstidningsföretagen. För detta ändamål bör inrättas en särskild fond, kallad Pressens lånefond. För långivningen bör gälla att tidningsföretaget genom en realistisk plan skall kunna visa att de föreslagna åtgärderna är av betydelse för att säkra företagets livskraft på längre sikt. Lån bör inte utgå till sådana projekt som till normala marknadsmässiga villkor och på ett ur företagets synpunkt betryggande sätt kan finansieras på kreditmarknaden.

Lån bör kunna ges för såväl investeringar som för andra åtgärder som bedöms vara nödvändiga för att på längre sikt göra ett företag konkurrenskraftigt. Jag anser att samverkan mellan tidningsföretagen på det tekniska området kan verka nedpressande på kostnaderna. Åtgärder med detta syfte bör därför prioriteras vid långivningen.

För prövningen av låneansökningarna bör en särskild fondstyrelse inrättas. Styrelsen bör bestå av tre personer. I den bör finnas representanter för högt kvalificerad företagsekonomisk, juridisk och bankmässig expertis. Ledamöterna bör utses av Kungl. Maj:t. För ledamot bör utses personlig suppleant. Det bör finnas möjlighet att hemlighålla de uppgifter angående tidningsföretags affärs- och driftsförhållanden som lämnas till fondstyrelsen i låneärenden. Detta kan åstadkommas med stöd av 21 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Vidare är det lämpligt att en motsvarande bestämmelse om tystnadsplikt införs. De nu berörda frågorna torde få anmälas i ett annat sammanhang. Liksom pressutredningen anser jag att det i instruktion för styrelsen klart bör fastslås att prövningen av låneansökningarna inte får påverkas av sökandelidningens politiska inställning eller ställningstagande i särskilda frågor. Fondstyrelsen bör vid budgetårets utgång avge verksamhetsberättelse till Kungl. Maj:t för det senast förflutna budgetåret.

Pressutredningen har föreslagit att lånen skall administreras av Sveriges kreditbank. Banken skulle för detta erhålla ersättning i särskild ordning. Banken har i sitt remissyttrande förklarat sig villig att på de angivna förutsättningarna ta på sig denna uppgift. Jag förordar därför att utredningens förslag genomförs. Kostnaderna för denna verksamhet, liksom kostnaderna för fondstyrelsens arbete, bör täckas av det för hela verksamheten anvisade anslaget.

Långivningen från fonden måste generellt bli långsiktig. Utan särskilda skäl bör dock inte längre lånetider än 20 år medges. Det bör ankomma på fondstyrelsen att från fall till fall avgöra vilka lånesäkerheter som bör krävas. För längre lånetider än 10 år bör dock säkerhet i fast egendom eftersträvas.

I likhet med pressutredningen anser jag att lånen under början av sin löptid bör vara ränte- och amorteringsfria. Amorteringsfriheten bör gälla i fem år och räntefriheten i tre år. I undantagsfall bör räntebefrielse kunna ges för en längre tid, dock högst fem år. Förutsättningen härför bör vara att företaget kan styrka att det föreligger speciella omständigheter som gör att de planerade åtgärderna kan få någon nämnvärd ekonomiskt sanerande effekt först efter en längre tid än tre år. För lånen bör tillämpas statens normalränta.

Införandet av pressens lånefond bör ses som en försöksverksamhet, vilken redan vid igångsättningen bör bestämmas till varaktighet och omfattning. Jag anser att en försöksperiod om fem år är lämplig. Fondstyrelsen bör under denna femårsperiod kunna ikläda sig låneengagemang inom en ram av 125 milj. kr. Inom denna ram bör även kostnaderna för administrationen av lånen täckas.

Fondens låneverksamhet bör helt finansieras genom anslag på kapitalbudgeten. Anslaget bör redovisas under fonden för låneunderstöd. För budgetåret 1969/70 beräknar jag anslagsbehovet till 25 milj. kr.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de ytterligare bestämmelser som erfordras med anledning av detta förslag.

Hemställen

Under återopande av vad jag anfört i det föregående hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1) godkänna de av mig förordade grunderna för samdistributionsrabatt till dagstidningar att gälla fr. o. m. den 1 januari 1970,

2) besluta om inrättande av pressens lånefond och godkänna de av mig förordade grunderna för utlåning från denna fond,

3) medge att från pressens lånefond får beviljas lån under budgetåren 1969/70—1973/74 intill ett sammanlagt belopp av 125 000 000 kr.,

4) till *Samdistributionsrabatt för dagstidningar* för budgetåret 1969/70 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 000 000 kr.,

5) till *Pressens lånefond* för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd, finansdepartementet, anvisa ett investeringsanslag på 25 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Edström